

Hunyadi Mátyás, magyar király

Hunyadi János kisebbik fiát hat éves koráig anyja és dajkája nevelte, majd tanítók felügyelete alá került. Hunyadi János nem lovagi műveltséget szánt a fiának. Előbb Szánoki Gergely lengyel humanista, majd Vitéz János vezette be a tudás birodalmába. Humanista szellemben Mátyást sokoldalú, érdeklődő emberré nevelték, tanították egyház- és államjogra, művészetekre és latinra. A magyar mellett németül és csehül is beszélt. Vitéz János a váradi könyvtár ritkaságait adta az ifjú Mátyás kezébe, az antik írók műveit. Eredetiben olvasott Nagy Sándor bátorságáról, Hannibal ravaszságáról szóló elbeszéléseket. Az olvasmányokat Vitéz János válogatta meg: a történelem gyakorlati hasznára igyekezett rábeszélni a fogékony gyermeket. Habár neveltetése félbeszakadt, műveltsége így is jóval meghaladta korának főurait. Életének e korszakát főként Vajdahunyadon, a családi fészeken töltötte. Hunyadi László kivégzése után, a Hunyadi párt zászlójára Mátyás neve került, aki V. László foglyaként, az István nevű toronyban várta szabadulását.

Nagybátyja, Szilágyi Mihály támadásai következtében zűrzavar támadt az országban, ami a nagyobb várurak javainak pusztulását okozta. A király hatalma és népszerűsége egyre csökkent, ezért elhagyta az országot. Bécsbe, majd Prágába vonult, túszként Hunyadi Mátyást is magával vitte. V. László 1457. szeptemberében érkezett Prágába. Bár V. László anarchiát hagyott maga mögött, lecsillapodván a kedélyek, a véres bosszú elmaradt. Mikor az esküvőjére készülő királyt, 1457. november 23-án a halál váratlanul elragadta, Mátyás esélyei megnövekedtek.

V. László halála után nagybátyja, Szilágyi Mihály és a Hunyadi-párt fegyveres erejének nyomására 1458. január 24-én királlyá választották. A legenda szerint Mátyást a Duna jegén választották királlyá, ám ez így nem igaz. A jég abban játszott szerepet, hogy Szilágyi emberei átkelhetek a befagyott folyón. A választás a budai várban történt, ám egyúttal öt évre kormányzóvá tették Szilágyit.

Díszes küldöttség indult 1458 januárjában Csehországba, hogy Budára kísérje a magyarok ifjú királyát. A követséget Vitéz János vezette, de a Hunyadiak számos híve is csatlakozott. Mátyást Podjebrád György cseh kormányzó csak a feltétellel engedte el fogságából, hogy Mátyás feleségül veszi a lányát, Katalint. Az előre kialakított váltságdíj megfizetése után a fogoly Mátyás végképp megszabadult a fogságból és Buda fele vette az útját. A csapat Esztergomnál kelt át a repedező jégen, és 1458. február 15-én megérkezett a fővárosba.

Már uralkodásának elején gondja támadt mind a főurakkal, mind III. Frigyes német-római császárral. Először Giskra lázadt fel ellene, ám a királyi sereg Rozgonyi Sebestyén vezetésével Jánospatak mellett megverte. Garai László nádort, aki összeesküdött ellene, megfosztotta a nádori méltóságtól. Mivel még kiskorú volt, az országgyűlés Szilágyi Mihályt nevezte ki melléje kormányzónak. Mátyás azonban nem tűrte a gyámkodást és háttérbe szorította nagybátyját, aki erre összeesküdött a király ellen, szövetségre lépve Garai Lászlóval

és Újlaki Miklóssal. A király éppen Galambóc váránál hadakozott a törökökkel, amikor fülébe jutott az összeesküvés híre. Azonnal hazatért, az összeesküvőket elfogatta, a nagybátyját pedig le akarta fejeztetni, de meggondolta magát, és az ítéletet várfogságra változtatta, amit Szilágyinak Világos várában kellett letöltenie.

Ez idő alatt Garai és Újlaki újra összeesküdtek Mátyás ellen, és Németújváron magyar királlyá választották III. Frigyeset. Mátyás a lázadók ellen Nagy Simon macsói bánt küldte, aki legyőzte az összeesküvőket: Garai nádor meghalt, társai pedig meghódoltak.

A fogságból kiszabadult Szilágyi újra szervezkedni kezdett a király ellen, de a király az újabb lázadást megelőzendő Szerbiába küldte nagybátyját, azzal bízta meg, hogy hódítsa vissza a néhai Szerbia területét. Szilágyi azonban még működése kezdetén a törökök fogságába esett, akik lefejezték őt.

1461-ben Mátyás háborúba keveredett Frigyes császárral, akivel azonban kénytelen volt békét kötni, mivel apósa, Podjebrád bujtogatására a cseh főurak újra lázongani kezdtek ellene. Ezt követően kötötte meg 1463-ban Mátyás III. Frigyesel a bécsújhelyi megállapodást, aminek értelmében 80 000 aranyforintért visszakapta tőle a Szent Koronát, amivel 1464. március 29-én Székesfehérvárott koronázták meg. Ezen kívül az egyezségben közös céljuknak nevezték meg a harcot a török ellen. Kinyilvánították, hogy ha Mátyás fiú utód nélkül hal, a magyar trónt Frigyes fia, Miksa örökli. Később ez a kitétel vált a Habsburg-ház hatalmi igényének első jogalapjává.

Központosított királyi hatalmat épített ki, aminek katonai alapja az első magyar állandó zsoldoshadsereg, a fekete sereg volt. A velencei követ tájékoztatása szerint Mátyásnak a török ellen alkalmazható hada 163 000 főre rúgott. Ez a hatalmas sereg a szárazföldi és vízi haderőre tagozódott. Az előbbinek létszáma 148 000 fő volt, s ebből a „fekete sereg” cseh, morva és sziléziai zsoldosa 16 000 fő, magyar és székely zsoldos 46 000 fő (éspedig 10 000 magyar nehéz lovas, 16 000 könnyű székely lovas – lándzsával, pajzssal és kézi íjjal –, 4 000 nehéz magyar és 16 000 könnyű székely gyalogos), bandérium 12 000 fő és 70 000 főnyi havasalföldi és moldvai hűbéres had. Az utóbbiak nélkül tehát a magyar hadsereg több mint 70 000 főt, túlnyomórészt zsoldost tett ki.”

A főurakat korlátozó intézkedései vetették meg „Igazságos Mátyás” máig élő népi legendájának alapját. Első felesége, Podjebrád Katalin 1464-ben meghalt, ezt követően hosszú ideig nem nősült meg. Először német-római császári családból származó feleséget akart, de ezt nem sikerült elérnie. Végül 1476-ban Aragóniai Beatrix nápolyi királylányt vette feleségül, akitől azonban gyermeke nem született.

Uralkodása idején előfordult, hogy jobbagysorból származó tehetséges embereket vett pártfogásába. Ilyen volt Bakócz Tamás későbbi bíboros, aki mindaddig az egyetlen, esélyes, magyar származású pápajelöltünk volt, vagy Dóczi Orbán, aki rövid ideig Bécs püspöke volt. Uralkodása idején budai, illetve visegrádi udvara az európai reneszánsz egyik központjává vált. A Corvináknak otthont adó, világhírű könyvtára mintegy 2000-2500 kötetet számlált, és a kódexek értéke meghaladta a darabonként 1000 aranyat.

A Brankovics Lázár szerb despota 1458. februári halála után kialakult hatalmi viták során 1458 augusztusától II. Mehmed oszmán szultán Mahmud nagyvezír vezetésével sorra foglalták el az al-dunai szerb területeket és Galambócot is elfoglalták. A következő évben, 1459. június 29-én elesett szerb despoták utolsó székhelye, Szendrő is, amivel befejeződött

Szerbia török meghódítása. Magyarországon még 1459. januárban összehívták a szegedi országgyűlést, határozatot hoztak számos honvédelemmel összefüggő kérdésben, de ezek végrehajtására nem került sor.

1462. tavaszán a törökök megtámadták Havasalföldet, mivel Vlad Tepes fejedelem az előző évben szerződést kötött Mátyással, és megtagadta a török adót. A segítségére küldött magyar segédszerepek ellenére Vlad vereséget szenvedett, akit megfosztottak méltóságától. Az új vajda, Radu, elfogadta a magyar fennhatóságot, s Mátyás szeptemberben megerősítette őt méltóságában. Világos volt azonban, hogy Havasalföldre csak a törökök távollétében lehet számítani.

1462 telén Tomašević István bosnyák király felmondta a török függést és a II. Piusz pápa által a török elleni összefogás érdekében összehívott mantovai kongresszushoz fordult védelemért, amelyik a belső vitái miatt azonban nem segíthetett. Mátyás 1463 márciusára országgyűlést hívott össze, amely megszavazta a török elleni hadjáratot. Májusban Mátyás már felvonult a határra 20 ezer katonával, de várakozott, mert az esetleges vereség védtelenül hagyta volna egész Magyarországot. II. Mehmed oszmán szultán viszont 1463 májusában megindította támadását Bosznia ellen, hogy megbüntesse a István hűtlenségét. Júniusban a szultán elfoglalta Jajcát, elfogatta és kivégeztette Istvánt. Jajca török kézre kerülése megnyitotta a törökök előtt a Horvátország, Ausztria, Velence és Magyarország vezető portyák lehetőségét. A kortársak Jajcát némi túlzással „Európa kapujának” nevezték. Mátyás 1463 szeptemberében szövetségre lépett Velencével. Megegyeztek abban, hogy Velence a Peloponnészoszon, Mátyás pedig Boszniában támad. Mátyás a szultán elvonulása után elfoglalta a szávai átkelőket és ostromolni kezdte Jajcát. A várost már október elején elfoglalta, de a fellegrárban a janicsárok még két hónapig tartották magukat. Végül teljesen kiéhezve a várkapitány Jusuf Haram bég tárgyalásokat kezdett Mátyással. Megegyeztek abban, hogy a vár átadása fejében aki akar, csatlakozhat Mátyáshoz, aki nem, az szabadon távozhat. A janicsárok többsége és maga a bég is belépett Mátyás seregébe, mert félt a szultán megtorlásától. Mátyás fennhatósága alá vonta Észak-Boszniát, Jajca parancsnokának kinevezte Hídvégi Székely Jánost, Szapolyai Imre pedig bán lett. II. Piusz pápa Mátyás sikerén felbuzdulva érkezettnek látta az időt, hogy végrehajtsa régóta dédelgetett tervét és megindítsa a török elleni kereszties hadjáratot. Elképzelése szerint Mátyás Boszniában, Velence az ekkor Moreának nevezett Peloponnészoszon, a többi kereszties sereg pedig Anconában behajózva Albániában támadott volna. A pápa 1464. június 15-én érkezett Anconába, ahol viszont csak néhány ezer kereszties és néhány velencei gálya gyűlt össze. A pápa a kudarcba augusztus 14-én belehalt és a hadjárat elmaradt. Mohamed szultán viszont már július 12-én ostrom alá vette Jajcát. A magyarok 41 napig sikeresen állták ostromot, amivel augusztus 22-én a szultán felhagyott és elvonult. Ebben szerepet játszhattak a kereszties hadjárat indulásáról szóló hírek is. Mátyás ekkor 30 ezer fős seregével – 17 ezer lovas, 6 ezer gyalogos, 7 ezer kereszties – a Duna északi partján, Bács megyei Futakon tartózkodott. Ezután a királyi sereg egy részével Szapolyai Imre elfoglalta Szrebernik várát, Mátyás pedig 20 ezer fővel a Drina völgyében Zvornik ellen vonult. Október végén már az ismét egyesült magyar sereg ostromolta Zvornikot, de november 9-én vissza kellett vonulniuk, mivel a Jajcát körülzáró Mahmud nagyvezír ellenük indult.

Az ekkor létrejött fegyvernyugvást és status quo Bosznia de facto felosztásával kapcsolatban Mátyás haláláig már egyik fél sem háborgatta. Mátyás nyugaton hadakozhatott, Mohamed pedig Anatóliában. Mátyás egyik 1480-ban Isztambulba írt levele alapján kiderült, hogy egy egyezés is létrejött a két fél között, amelynek értelmében a határ menti törökök szabadon átvonulhattak a magyar felségterületen, ha szomszédos területen akartak portyázni. III.

Frigyes német-római császár már 1474-ben megvádolta Mátyást, hogy átengedi területén a Stájerországba tartó törököket. Úgy tűnik, joggal. Mátyás az 1480-as levelet azért írta, mert az egyezséget a törökök akkor megszegték, és magyar területen is zsákmányoltak. 1467-ben III. István moldvai fejedelem bujtotgatására lázadás ütötte fel a fejét király ellen, amelyet azonban sikerült levernie. A király hadjáratot indított Moldva ellen. Kezdetben győzedelmesen haladt előre, de egy éjjel a moldvai sereg Moldvabányánál rajtaütött a királyi seregen, a csatában pedig a király is súlyos sebeket szerzett, a csatát mégis megnyerte és a vajdát is foglyul ejtette rövid időre. Természetesen a hadjárat félbe maradt, de a moldvai vajda mégis meghódolt a magyar királynak.

Ezután többnyire csak a török kisebb portyázásai nyugtalanították Magyarországot. 1474 volt az egyik kivétel, amikor Ali szendrői bég februárban – Mátyás sziléziai hadjáratát kihasználva – végidúta a Temesközt és Nagyváradig hatolva azt is felégette. Júliusban a Dráva–Száva közén portyáztak a törökök. Télen Szulejmán pasa ruméliai beglerbég támadt Moldvára, de csapatait 1475. január 10-én Nagy István moldvai vajda serege és Magyar Balázs erdélyi vajda segélycsapatai Vasluinál megadásra kényszerítették. A magyar rendek követelték Mátyástól, hogy nyugati hadjáratai helyett indítson törökellenes hadjáratot. Ő beadta derekát és hosszas előkészületek után, ismét télen támadva, 1476 januárjában ostrom alá vette Szabács várát, amelyet az első sikertelen próbálkozások után sikerült esellel elfoglalnia. Mátyás diplomáciai téren alaposan kihasználta a győzelmet. IV. Sixtus pápa is ígéretet tett neki, hogy törökellenes pénzsegélyt küld a számára. Mátyás azonban maga befejezettnek tekintette a törökellenes hadjáratát, a pénzre nagy szüksége volt Beatrixszal kötendő házasságához, amellyel további nyugati terveit akarta alátámasztani. Hadvezérei azonban kisebb hadjáratokat vezettek a török ellen. 1476. augusztusában Báthori István országbíró sikeresen harcolt Moldvában, majd Havasalföldre vonult, ahol elűzte a törökbarát III. Basarab vajdát, akinek helyére Mátyás 14 év után ismét Vlad Tepest nevezte ki, aki azonban csak néhány hónapot uralkodhatott. Meggyilkolták és ismét Basarab lett a vajda.

1479-ben volt a másik nagyobb török betörés 1474 mellett Magyarországra. Haszán-oglu Isza bég októberben 35-40 ezres sereg élén feldúlta Szászföldet. Báthori István erdélyi vajda és Kinizsi Pál temesi ispán csapatai azonban október 13-án a kenyérmezei csatában Alvinc és Szászváros között hatalmas vereséget mértek rá. 1480. augusztus 10-én a törökök elfoglalták Otrantót, amivel közvetlenül fenyegették Mátyás apósának, I. Ferdinánd nápolyi királynak az országát. Ferdinánd 1481. szeptemberében visszafoglalta a várost, amiben segítségére volt a Magyar Balázs vezette kontingens, 400 gyalogos, 100 páncélos lovas és 200 huszár. Mátyás közben 1480 végén Magyarországról három irányban támadott a török ellen: István moldvai vajda csapatai Havasalföldre, Mátyás zsoldosai Dél-Boszniára, Kinizsi Pál pedig Szerbiára. A magyarok két nagy csatát nyertek Szarajevó és Szendrő mellett. Majd Ali szendrői bég portyázásait megtorlandó Kinizsi 1481 végén újabb sikeres hadjáratot vezetett Szerbiába. A májusban elhunyt II. Mehmed helyére lépő II. Bajazid oszmán szultán felújította a még apja által kezdett béketárgyalásokat. Erre az is ösztönözte, hogy Mátyás támogatni kezdte öccse, Dzsem herceg trónigényét, aki 1481-ben Rodoszra menekült a johannita lovagrendrendhez. Végül 1483-ban öt évre fegyverszünetet kötöttek, amelyet 1488-ban két évvel meghosszabbítottak. Mátyás ezzel biztosította a hátát újabb nyugati hadjárata idejére.

Mátyás 1468-ban bekapcsolódott a Csehországban folyó háborúba. A hadjáratra a pápa és a III. Frigyes német-római császár kérésére került sor, ugyanis Podjebrád György cseh király a husziták kelyhes irányzatának volt a követője, ami akkoriban eretnekségnek számított. A hadjárat kezdetén, 1468. április 8-án levelet írt Olomoucba arról tájékoztatva a sziléziai

várost, hogy a háborúba Protasius olomouci püspök kérésére fogott bele. Ugyanekkor írt a dél-morvaországi Znojmba és a sziléziai Boroszlóba is. Májusban Mátyás már Znojmban volt, ahonnan ismét levelet írt Olomoucba. Mátyás a háború első szakaszában elfoglalta a morva városokat és Morvaország nagyobb részét. 1469 május 3-án az Olomoucban összehívott rendi gyűlés cseh királlyá választotta, ekkortól kezdve jogilag is ura lett az elfoglalt területeknek.

1471-ben meghalt a Csehországot birtokló és Mátyással éppen tárgyalásban lévő Podjebrád és a csehek helyette az ekkor 15 éves lengyel Jagelló Ulászlót választották meg cseh királynak. Ugyanakkor 1471. május 28-án Lorenzo Roverella pápai legátus Jihlavában Mátyást is megerősítette cseh királyi címében.

A harcok 1474-ben újultak ki, amikor Ulászló apja, IV. Kázmér lengyel király segítségével rászánta magát arra, hogy fegyverrel űzze el Mátyást. A lengyelek 50 ezer fős, a csehek pedig 15 ezer fős hadsereggel indultak Szilézia meghódítására. Velük szemben Mátyás hatásos haditervet gondolt ki. Mindössze 8000 fős zsoldosseregével vonult Sziléziába, megszállta a várakat, a falvakat felgyújtotta, lakóikat élelmükkel együtt ugyancsak a várakba irányította. Ő maga Boroszlóba vette be magát, amit a lengyel-cseh sereg október 26-án vett ostrom alá. A vidék feldúlása miatt azonban az ostromlók helyi utánpótlás nélkül maradtak, a távolabbról hozott utánpótlást viszont a várakból kitörő magyar csapatok akadályozták meg abban, hogy célhoz érjenek. Szapolyai Istvánt és Kinizsi Pált pedig könnyűlovasságuk élén Lengyelországba küldte portyázni. Végül az ostromlók teljesen demoralizálódtak, s a világtörténelemben ritka módon az ostromlók kértek békét az ostromlottaktól. 1474. december 8-án Mátyás és Ulászló 3 évre szóló fegyverszünetet kötött, amelynek érvényét Kázmér királyra is kiterjesztették.

1477-ben a korneuburgi béke értelmében Frigyes császár is Mátyást ismerte el cseh királynak, a hagyományos hűségesküt is letétette vele. Ezután Ulászló és Mátyás is újra tárgyalásokat kezdett, s 1478-ban megkötötték a békeszerződést, amelyet 1479. július 21-én ratifikáltak ünnepélyesen Olmützben. Ez megerősítette a status quot, amelynek értelmében kölcsönösen elismerték egymás cseh királyi címét, Mátyás megtarthatta Morvaországot, Sziléziát és Lausitzot, a szűkebb értelemben vett Csehország pedig Ulászló kezén maradt. Ulászló a béke értelmében csak Mátyás halála után válthatta vissza területeit 400 ezer aranyforintért.

A választófejedelem Ulászló maradt, de Mátyás mindezzel megtette az első lépést annak megszerzése érdekében is. Sőt, ha mint egyesek gondolják, a császári címet akarta Zsigmond példájára megkapni, annak érdekében is. A hadsereg külföldön tartása ugyanakkor előnnyel is, hátránnyal is járt. A zsold maga nagyarányú aranykiáramlást eredményezett, annak „kiegészítése” viszont nem Magyarországot tisztította.

Vitéz János és Janus Pannonius vezetésével összeesküvés szerveződött ellene. A szervezkedés székhelye Kolozsvár volt. Mátyás Vitéz Jánost fogságra vetette, Janus Pannonius pedig menekülés közben halt meg. Kolozsvár lakosait csak az mentette meg a büntetéstől, hogy a király itt született.

Utolsó hadjáratát Mátyás 1482-ben kezdte, amelynek során számos osztrák tartományt sikerült megszereznie, 1485-ben elfoglalta Bécset is, amelynek püspökévé Dóczi Orbánt nevezte ki, a meghódított területek kormányzójává pedig Szapolyai Istvánt. Ezek a hódítások Mátyás halála után azonban elvesztek.

1490. április 6-án Bécsben, váratlanul halt meg. Székesfehérvárott temették el. Bonfini beszámol arról, hogy az udvari pletykák szerint Mátyást megmérgezték, és ezzel Beatrixot gyanúsították. Orvosi kutatások ezt kétségbe vonják, a leírások ugyanis nem számolnak be mérgezésre utaló tünetekről – valószínűbb a szélhűdés. Az egyre növekvő török fenyegetettségre való tekintettel olyan királyra volt szükség, aki Mátyás nyugati figyelme politikája után ezt a problémát is orvosolni tudja. Trónkövetelőként lépett fel Mátyás törvénytelen fia, Corvin János, Jagelló Ulászló cseh király, valamint János Albert lengyel királyfi. Az ország bárói ezek köré csoportosultak. Corvin János az újjáalakuló ligákkal alkudozva lemondott a trónról, Mátyás III. Frigyessel kötött megállapodását figyelmen kívül hagyták, végül a pesti országgyűlés 1490. július 15-én II. Ulászlót választotta királlyá. Mátyás király hatalmának alapját, a Fekete sereget feloszlatták, rablóbandává fajult maradékát a sereg legendás hadvezére, Kinizsi Pál és Báthory csatában szórták szét. Mátyás halála véget vetett a központosított nemzeti királyságnak.

Mátyás király családi hagyományként örökölte a bátai kegyhely tiszteletét, szeretetét. Nyilván többször részt vett bátai zárandoklaton, erre utal itineráriuma és azon gazdag ajándékok, amelyeket a bátai kegyhelyen hagyott. A fennmaradt források tanúsága szerint hat alkalommal biztosan járt Bátán (1463. május 12-20., 1464. augusztus 10., 1465. szeptember 29., 1466. január eleje, 1474. november 10., 1476. február), 1463 májusában, amikor a török elleni háborúra készült, hosszabb időt töltött az apátságban. Nagyvonalú ajándékait az 1526. évi leltár hosszasan sorolja: Mátyás király adott két damaszt egészen arannyal szőtt kazulát 200 forint, két bíborszínű aranyos kazulát 100 forint, egy pár aranyos damaszt dalmatikát 16 forint, két bársony palástot 26 forint és két oltárruhát dúsán aranyozott bársonyból 100 forint értékben.